

Aktivity – elmg spektra

Informace

Emisní spektrum vodíku má jednu typickou jasně červenou čáru 656 nm, slabší modru, a několik dalších slabých linek. Červená čára (alfa) v laboratorní soustavě vlnovou délku 656 nm.

Vodík je hojně přítomen v galaxiích, je přítomen v mračnech plynu, které vyplňují prostor mezi hvězdami v galaxii. Alfa čára vodíku je snadno rozeznatelná v mnoha astronomických spektrech.

Aktivita:

práce se spektroskopem a výbojovými trubice, manipulace a výpočty s rudými posuvy

Studenti zaznamenají barvy, které vidí spektroskopem a jejich vlnové délky.

Otázky:

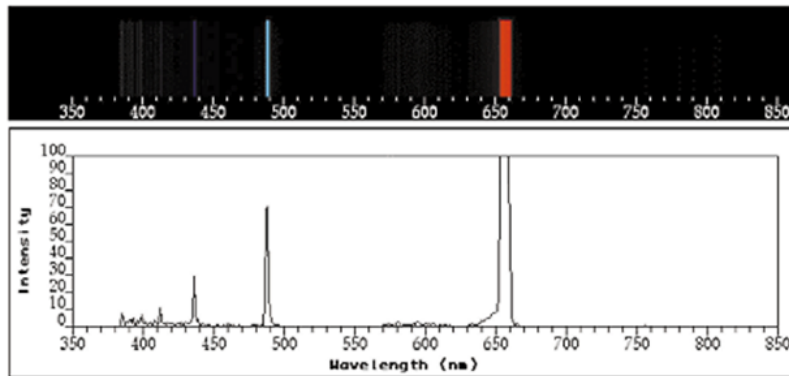
Proč by se červená čára vodíku zjištěna u galaxií měla být zjištěna na jiném místě než v naší laboratorní soustavě?

.Z předložených pracovních obrázků emisní spekter ze čtyř různých galaxií A,B, C , D, uvidí, že červená čára vodíku se přesunula ze své charakteristické vlnové délky 656 nanometrů jinam. Tento posun směrem k delším vln.délkám - červenějšímu konci spektra můžeme použít k výpočtu rychlosti dané galaxie.

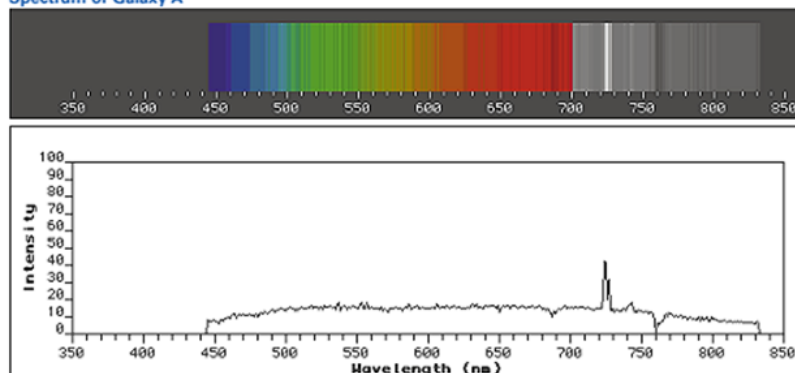
Rudý posuv je úměrný rychlosti zdroje (pro pomalé rychlosti $v \ll c$ z velmi jednoduchého vzorečku)

$$v=c*z$$

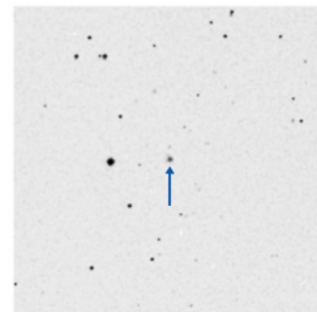
Úloha 1

Spectrum of Galaxy A

Galaxy A

Spektrum Galaxie A má vodíkovou čáru na 724nm, hodnota na zemi je 656nm, rozdíl je 68nm, t.j. asi 10%. Tedy rychlost pohybu galaxie je 10% c - tedy asi 30000km/s.

Úloha 2 výpočetní

V kupě galaxií v souhvězdí Vlas Bereničin, byl u 100 nejjasnějších galaxií spektroskopicky zjištěn průměrný rudý posuv $\langle z \rangle = 0,0232$.

Při znalosti Hubbleovy konstanty $H = 75 \text{ km.s}^{-1} \cdot \text{Mpc}^{-1}$ určete vzdálenost kupy galaxií.

-Rychlost vzdalování je $v = cz = 6960 \text{ km.s}^{-1}$, vzdálenost $r = v/H = 93 \text{ Mpc}$.

Úlohy převzaté----ze Šteflových skript

Úloha 3 výpočetní

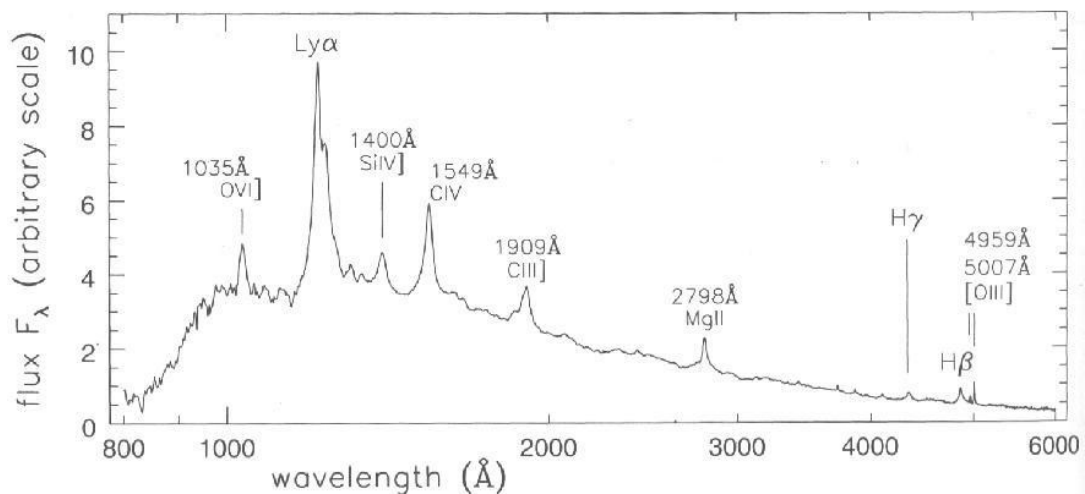
Které z emisních čar v následující tabulce můžeme z povrchu Země pozorovat v optickém oboru spektra u kvasaru s následujícím rudým posuvem

- a) $z = 0,1$
- b) $z = 1,0$
- c) $z = 4,0$.

Tabulka hlavních emisních čar u aktivních galaxií a kvasarů:

L^{α}	121,6 nm	H_{β}	486,1 nm
N V	124,0 nm	O III	495,9 nm
C IV	154,9 nm	O III	500,7 nm
C III	190,9 nm	N II	654,8 nm
Mg II	279,8 nm	H_{α}	656,3 nm
O II	372,7 nm	N II	658,4 nm
Ne III	386,8 nm	S II	671,7 nm
H_{δ}	410,2 nm	S II	673,1 nm
H_{γ}	434,1 nm		

Při výběru vhodných čar vyjdeme ze vztahu $(z + 1) \lambda_l = \lambda_p$, kde λ_p musí být v optické části spektra. Tedy v případě a) všechny čáry od Ne III, b) čáry C III až po čáru Ne III, c) čáry L^{α} až C IV.

Ultrafialová a optická část spektra kvasaru

Úloha 4

Ve spektru kvasaru 3C 273 byly zjištěny široké intenzivní emisní čáry o naměřených vlnových délkách 761,3 nm, 563,9 nm a 503,4 nm.

Určete, kterém prvku náleží.

Stanovte vzdálenost kvasaru.

Jaký je jeho zářivý výkon, jestliže hustota zářivého toku zjištěná v horních vrstvách atmosféry Země je rovna $6,2 \cdot 10^{-14} \text{ W} \cdot \text{m}^{-2}$.

Použitím vztahu $(z + 1)\lambda = \lambda_0$ zjistíme,

že jde postupně o čáry H^{α} , H^{β} , H^{γ} vodíku.

Vzdálenost je $r = cz/H = 640$ Mpc.

Zářivý výkon kvasaru stanovíme ze vztahu $L = 4\pi r^2 F$ bol = $3 \cdot 10^{38}$ W.
